

8. HAFTA

CEZA KANUNUNUN YER BAKIMINDAN UYGULANMASI

a. Suçun İşlendiği Yer

Suçun işlendiği yerin tespiti, devletin yargılama yetkisinin olup olmaması ve işlenen suça ilişkin yargılamanın nerede yapılacağına belirlenmesi bakımından önemlidir. Hareketin yapıldığı yer ile neticenin gerçekleştiği yerin aynı ülke olması durumunda veya hareketin yapılmasıyla birlikte neticenin meydana geldiği, sırf hareket suçlarında bir sorunla karşılaşmaz.

Suçun tamamlanması için neticenin belli bir süre devam etmesi gereken *kesintisiz/mütemadi suçlarda* da temadi oluşturan hareketlerin bir kısmının Türkiye’de gerçekleştirilmesi veya kesintinin Türkiye’de gerçekleşmesi durumunda suç Türkiye’de işlenmiş sayılacaktır.

Harekete üstünlük veren teoriye göre; suç hareketin yapıldığı yerde işlenmiştir. *Neticeye üstünlük tanıyan teoriye göre*; kamu düzeni neticenin meydana geldiği yerde bozulduğundan suçun da burada işlenmiş sayılması gerekir. *Karma teoriye göre* ise hareketin gerçekleştirildiği, devam ettiği ve neticenin meydana geldiği yerlerde suç işlenmiş kabul edilmelidir.

TCK m. 8/1, “*Filinin kısmen veya tamamen Türkiye’de işlenmesi veya neticenin Türkiye’de gerçekleşmesi halinde suç, Türkiye’de işlenmiş sayılır.*” şeklindeki düzenlemeyle karma teoriyi benimsemiştir. Buradaki “*fiil*” ifadesinden suçun icra hareketleri anlaşılmalıdır.

b. Devletin Egemenlik Alanı ve İlkeler

Her devletin bir egemenlik alanı vardır. Bu alanda, devletler kamu düzenini tesis ederler. Kamu düzeninin tesisi kapsamında, suç işlendiği zaman o suçun cezalandırılması da egemenliğin bir gereğidir. Bu noktada bir devletin coğrafi olarak cezalandırma yetkisinin sınırlarının ne olduğu sorunu ortaya çıkmaktadır. Bir devlet, ceza kanunlarının uygulanma alanlarını belirleme bakımından tam bir yetkiye sahiptir. Yani kendi ülkesinde işlenen suçları cezalandırmak dışında; kendi vatandaşının işleyip işlemediğine, kendi vatandaşına karşı işlenip işlenmediğine bakılmaksızın, ülke dışında işlenen suçlar üzerinde yargı yetkisi tesis edebilir. Fakat bu yargı yetkisine dair uluslararası hukuktan, uluslararası ceza hukukundan kaynaklanan sınırlar olabilir. Tüm dünyayı kapsayacak bir yargı yetkisi tesis etmek; yabancı ülkede işlenen suçların delillerine ulaşamaması veya failin mahkeme önüne çıkarılamaması gibi pratik sorunlar ortaya çıkarır ve hiçbir yarar sağlamayabilir. Ceza kanunlarının yer bakımından uygulanması konusunda temel ilkeler şunlardır:

-*Mülkiyet (ülkesellik) ilkesi*: Bir devletin ülkesinde veya ülkesi sayılan yerlerde işlenen suçlar bakımından cezalandırma yetkisinin olması.

-*Şahsilik ilkesi*: Suçun işlendiği yere bakılmaksızın vatandaşın suçun faili (faile göre şahsilik) veya mağduru olması (mağdura göre şahsilik) durumunda devletin cezalandırma yetkisinin olması.

-*Koruma ilkesi*: Bir devlete karşı, egemenlik alanı dışında bir suçun işlenmesi halinde cezalandırma yetkisinin olması.

-*İkame yargı yetkisi*: Yurtdışında yabancıların yabancıya karşı işlediği bazı suçlarda devletin cezalandırma yetkisinin olması.

-*Evrensellik ilkesi*: Dünyanın neresinde işlenmiş olursa olsun uluslararası toplumun çıkarını korumak amacıyla devletin cezalandırma yetkisini kullanması.

c. Türk Ceza Kanunu'ndaki Düzenlemeler ve İlkeler

TCK kural olarak "mülkilik ilkesi"ni kabul etmiş, ancak diğer ilkelere de yer vermiştir.

- MÜLKİLİK İLKESİ

"Yer bakımından uygulama" başlıklı TCK m. 8'e göre:

"(1) Türkiye'de işlenen suçlar hakkında Türk kanunları uygulanır. Fiilin kısmen veya tamamen Türkiye'de işlenmesi veya neticenin Türkiye'de gerçekleşmesi halinde suç, Türkiye'de işlenmiş sayılır.

(2) Suç;

a) Türk kara ve hava sahaları ile Türk karasularında,

b) Açık denizde ve bunun üzerindeki hava sahasında, Türk deniz ve hava araçlarında veya bu araçlarla,

c) Türk deniz ve hava savaş araçlarında veya bu araçlarla,

d) Türkiye'nin kıt'a sahanlığında veya münhasır ekonomik bölgesinde tesis edilmiş sabit platformlarda veya bunlara karşı,

işlendiğinde Türkiye'de işlenmiş sayılır."

- ŞAHSİLİK İLKESİ

Ceza kanunlarında, yer bakımından uygulanma konusunda, sadece mülkilik ilkesine yer verilmesi bazı sorunlara yol açabilmektedir. Örneğin; yurtdışında vatandaşa karşı suç işleyen kişi, mağdurun ülkesinde bulursa bile suç yurtdışında işlendiği için cezasız kalabilecektir. Bu nedenle pek çok ceza kanunu, "şahsilik ilkesi"ni yani yurt dışında işlenen suçlara dair yargı yetkisini kabul etmiştir. Bu ilkeye göre, ceza kanunu bir taraftan suç faili olan vatandaşı takip ederken (faile göre şahsilik), diğer yandan suç mağduru olan vatandaşı da (mağdura göre şahsilik) koruma altına almaktadır.

- Faile Göre Şahsilik İlkesi

Suç faili vatandaşın yurtdışında işlediği bazı suçlardan dolayı vatandaşlık bağıyla bağlı olduğu devletin yargısına tabi olmasıdır. Faile göre şahsilik ilkesi, TCK'da "Görev suçları" başlıklı 10. madde ve "Vatandaş tarafından işlenen suç" başlıklı 11. maddede düzenlenmektedir.

TCK m. 10- *"(1) Yabancı ülkede Türkiye namına memuriyet veya görev üstlenmiş olup da bundan dolayı bir suç işleyen kimse, bu fiile ilişkin olarak yabancı ülkede hakkında mahkûmiyet hükmü verilmiş bulursa bile, Türkiye'de yeniden yargılanır."*

TCK m. 11- *"(1) Bir Türk vatandaşı, 13 üncü maddede yazılı suçlar dışında, Türk kanunlarına göre aşağı sınırı bir yıldan az olmayan hapis cezasını gerektiren bir suçu yabancı ülkede işlediği ve kendisi Türkiye'de bulunduğu takdirde, bu suçtan dolayı yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması ve Türkiye'de kovuşturulabilirliğin bulunması koşulu ile Türk kanunlarına göre cezalandırılır.*

(2) Suç, aşağı sınırı bir yıldan az hapis cezasını gerektirdiğinde yargılama yapılması zarar görenin veya yabancı hükûmetin şikâyetine bağlıdır. Bu durumda şikâyet, vatandaşın Türkiye'ye girdiği tarihten itibaren altı ay içinde yapılmalıdır."

- Mağdura Göre Şahsilik İlkesi

TCK'nın "Yabancı tarafından işlenen suç" başlıklı 12/2. maddesinde mağdura göre şahsilik ilkesi yer almaktadır. Buna göre:

TCK m. 12- "(2) Yukarıdaki fıkrada belirtilen suçun bir Türk vatandaşının veya Türk kanunlarına göre kurulmuş özel hukuk tüzel kişisinin zararına işlenmesi ve failin Türkiye'de bulunması halinde, bu suçtan dolayı yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması koşulu ile suçtan zarar görenin şikâyeti üzerine fail, Türk kanunlarına göre cezalandırılır."

- KORUMA İLKESİ

Devletin kendi varlığına yönelik suçların yurt dışında işlenmesi halinde bunların cezalandırılmasına olanak sağlayan sisteme "koruma sistemi" denir. Bu sistem TCK'nın 12/1 ve 13/1-b maddelerinde düzenlenmektedir.

TCK m. 12- "(1) Bir yabancı, 13 üncü maddede yazılı suçlar dışında, Türk kanunlarına göre aşağı sınırı en az bir yıl hapis cezasını gerektiren bir suçu yabancı ülkede Türkiye'nin zararına işlediği ve kendisi Türkiye'de bulunduğu takdirde, Türk kanunlarına göre cezalandırılır. Yargılama yapılması Adalet Bakanının istemine bağlıdır."

Koruma ilkesinin bir diğer görünümü olan TCK m. 13/1-b'ye göre; bentte sayılan suçların vatandaş veya yabancı tarafından yabancı ülkede işlenmesi durumunda TCK m. 13/2'ye göre Adalet Bakanının talebiyle Türkiye'de yargılama yapılacaktır.

Yabancı ülkede Türkiye aleyhine suç işleyen yabancı, yabancı ülkede yargılanmışsa veya işlediği suça dair kovuşturulabilirlik şartları kalkmışsa, TCK m. 12/4 hükmü uygulanır:

"(4) Birinci fıkra kapsamına giren suçtan dolayı yabancı mahkemece mahkûm edilen veya herhangi bir nedenle davası veya cezası düşen veya beraat eden yahut suçu kovuşturulabilir olmaktan çıkan yabancı hakkında Adalet Bakanının istemi üzerine Türkiye'de yeniden yargılama yapılır."

- İKAME YARGI YETKİSİ

İkame yargı yetkisi, yabancı ülkede bir yabancının başka bir yabancıya suç işlemesi durumunda söz konusu olur. Bu durumda olay Türkiye'yi veya bir Türk vatandaşını ilgilendirmese bile, Adalet Bakanının istemi halinde, devletin yargılama yetkisi TCK m. 12/3'e göre vardır:

TCK m. 12- "(3) Mağdur yabancı ise, aşağıdaki koşulların varlığı halinde fail, Adalet Bakanının istemi ile yargılanır:

a) Suçun, Türk kanunlarına göre aşağı sınırı üç yıldan az olmayan hapis cezasını gerektirmesi.

b) Suçluların geri verilmesi anlaşmasının bulunmaması veya geri verilme isteminin suçun işlendiği ülkenin veya failin uyruğunda bulunduğu devletin hükûmeti tarafından kabul edilmemiş olması.

- EVRENSELLİK İLKESİ

Evrensellik ilkesi, uluslararası toplumun değerlerinin ihlal edildiği düşünülen bazı suçlarda, failin vatandaşlığına ve suçu nerede işlediğine bakılmaksızın, kendisini doğrudan ilgilendirmese de faili elinde bulunduran devletin yargılama yetkisine sahip olması esasına dayanır. Böylelikle bazı suçların mülkîlik, şahsîlik, koruma sistemi gibi ilkeler nedeniyle cezasız kalmaması sağlanır. Örneğin soykırım, insanlığa karşı işlenen suçlar gibi suçlarda çoğu devlet evrensel yargılamayı kabul etmiştir. TCK m. 13'te yer alan evrensellik ilkesi uyarınca, Türkiye'de yargılama yapılabilmesinin koşulları şunlardır:

- Suçun failinin veya mağdurunun vatandaşlığı özellik arz etmez. Suçun yabancı bir ülkede işlenmesi gerekir.

- İşlenen suç TCK m. 13/1 (a,c,d,e,f,g,h,i)'de sayılan suçlardan biri olmalıdır.

- Adalet Bakanının talebi gerekir.

- Failin Türkiye'de bulunması gerekir.

d. Ceza Kanunlarının Yer Bakımından Uygulanmasında Yabancı Kanunun Yargılamaya Etkisi

Yabancı bir ülkede işlenen suçtan dolayı Türkiye'de yargılama yapılabilecek hallerde suçun işlendiği yer kanunlarının dikkate alınıp alınmayacağı bir sorundur. TCK m. 19; faile göre şahsılık, ikame yargı yetkisi, evrensellik ve kısmen de koruma sistemleri bakımından, Türkiye'nin egemenlik alanı dışında işlenen suçlarda Türk kanunlarına göre verilecek cezanın, suçun işlendiği yabancı ülke kanununda öngörülen cezanın üst sınırından kural olarak fazla olamayacağı biçiminde bir çözüm getirmiştir. Ancak suçun Türkiye'nin güvenliğine karşı veya zararına olarak; Türk vatandaşına karşı ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş özel hukuk tüzel kişiliği zararına olarak işlenmesi durumunda yabancı kanunda o suç için öngörülen üst sınırı aşmama kuralı uygulanmayacaktır.

"Yabancı kanunun göz önünde bulundurulması" başlıklı 19. maddeye göre:

"(1) Türkiye'nin egemenlik alanı dışında işlenen suçlar dolayısıyla Türkiye'de yargılama yapılırken, Türk kanununa göre verilecek olan ceza, suçun işlendiği ülke kanununda öngörülen cezanın üst sınırından fazla olamaz.

(2) Ancak suçun;

a) Türkiye'nin güvenliğine karşı veya zararına olarak,

b) Türk vatandaşına karşı ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş özel hukuk tüzel kişisi zararına olarak,

işlenmesi durumunda, yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz."